

Nemateriālā kultūras mantojuma elementi — no paaudzes paaudzē pārmantotas, apkārtējās vides noteiktas, mijiedarbībā ar vēsturi, dabu un radošo darbību izstrādājušās mutvārdu tradīcijas

un izpausmes, ieskaitot valodu kā nemateriālā kultūras mantojuma nesēju, spēles mākslas, paražas, rituāli, svētki, zināšanas un paražas, kas saistītas ar dabu un Visumu, tradicionālās amatniecības prasmes, kā arī ar iepriekš minēto saistītie instrumenti,

priekšmeti, artefakti un kultūrtelpas, kam piemīt kultūrvēsturiska, mākslinieciska, sociāla, valodiska vai zinātniska vērtība un ko kopiena atzīst par savu kultūras mantojumu un ir apņēmusies saglabāt.
(Nemateriālā kultūras mantojuma likums)

Par to, ka Piebalga ir īpaša ne tikai Latvijā, jau pirms gadsimtiem apliecināja paši piebaldzēni. Ar savām amatu prasmēm, tirgotāju izveicību, augsto kultūras un izglītības līmeni. Šī slava ir noturīga.

Ne velti kāda aptauja liecina, ka katrs sestais latvietis gribētu būt piebaldzēns. Kas tad Piebalgā ir tas īpašais, kā to parādīt citiem, pārliecināt, bet vispirms jau pašiem skaidri pateikt — lūk, tās ir mūsu vērtības, no paaudzēm mantotas, uzturētas, attīstītas, apzinātas, pērtas, aizmirstas un atkal celtas godā. Pērt tās vērtības, kas dzīvo šodien, kādas tās bija agrāk, kā mainījušās tradīcijas, attieksme pret to, kas reiz bija būtisks.

Jau vairākkārt gan jaunpiebaldzēni, gan vecpiebaldzēni runājuši, ka Latvijas Nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā vajadzētu ierakstīt Piebalgas vērtības.

Nenoliedzami, administratīvi teritoriālā reforma, pēc kuras īstenošanas izveidoti lieli novadi, bet mazie pagasti, kas atrodas tālu no centriem, arī Jaunpiebalga, Vecpiebalga, Zosēni, Ineši, Kaive, dažkārt jūtas kā tālas nomales. Kaut dzīve jaunajā novadā rit otro gadu, iedzīvotāji aizvien vairāk saprot, cik būtiski mazajam, vērtīgajam nepazust lielajā. Pašiem ir sevi jāparāda, jāpierāda un jāizstāvē. Un to darīt mudina arī Nemateriālā kultūras mantojuma likums, kas paredz "saglabāt un nodot nākamajām paaudzēm nemateriālo kultūras mantojumu kā Latvijas kultūras savdabību un daudzveidību apliecināšu resursu, kas veicina vērtību izpratni, radošumu, attīstību un dzīves kvalitātes uzlabošanu". Savukārt Latviešu vēsturisko zemju likums atgādina, ka "katrai latviešu vēsturiskajai zemei piederīgajai kopienai un katrai kultūrtelpai ir ne tikai tiesības, bet arī pienākums kopt un attīstīt savu kultūrvēsturisko vidi un kopējo identitāti, lai to saglabātu un nodotu nākamajām paaudzēm".

Latvijas Nacionālais kultūras centrs ir izsludinājis pieteikumu pieņemšanu Nemateriālā kultūras mantojuma sarakstam. "Ne tikai Piebalgai, visam Cēsu novadam ir svarīgi, lai sarakstā būtu Piebalgas kultūrtelpa," saka Cēsu novada domes priekšsēdētāja vietnieks Atis Eglīšs — Eglītis.

Kāpēc vajag iezīmēt Piebalgas kultūrtelpu? "Vispirms tas nepieciešams pašiem piebaldzēniem," uzsver A.Eglīšs — Eglītis un paskaidro, ka tā var sekmēt identitātes, kultūrvēsturiskās vides un kultūrtelpas saglabāšanu un attīstību, stiprināt vietējās kopienas, veicināt tūrisma, kultūras un radošo industriju attīstību. Kā arī būtiski — mazināt Cēsu novada perifērijas riskus un veicināt Piebalgas atpazīstamību. Viņš apņēmis sagatavot pieteikumu.

Nav viegli saprast

Pēc Cēsu novada domes deputātes, vecpiebaldzēnietes Ellas

Piebalgas kultūrtelpa.

Dzīvē ir. Vajag juridisku statusu

Fridvaldes — Andersones ieteikuma piebaldzēni tikās Vecpiebalgā, lai diskutētu par Piebalgas kultūrtelpu. Jaunpiebaldzēni un vecpiebaldzēni, gan tie, kuri ikdienā dzīvo Piebalgā, gan tai piederīgie, uz diskusiju bija ieradušies kuplā pulkā.

"Vērtību mums ir tik daudz, tāpēc gan subjektīvu, gan objektīvu iemeslu dēļ līdz šim nav izdevies sagatavot pieteikumu mantojuma sarakstam," atzina E.Fridvalde — Andersone, bet Vecpiebalgas audēju kopas vadītāja Dagnija Kupče vērtējot teica: "Ja Siguldai ir jostīnsegu aušana rakstainā audu ripa tehnikā, Mazsalacā rakstainu dubultcimdu darināšanas prasme, tad Piebalgas audējiem un amatniekiem ir sava ierakstīta vieta Latvijas nemateriālajā mantojumā. Tas kaut kas viens. Tā ir Piebalgas kultūrtelpa."

Piebaldzēni uzteica, ka ir saicināti kopā un kurzemnieks A.Eglīšs — Eglītis vada diskusiju, jo viedokļu apmaiņā būs mazāk emociju.

Kur Piebalgas robežas

Enciklopēdijās kā Piebalgai piederīgi minēti Jaunpiebalgas, Zosēnu, Vecpiebalgas, Inešu un Kaives pagasti. Diskusija raisījās par 90.gados iedibinātajiem Piebalgas kultūras svētkiem, kuros iesaistījās deviņi pagasti. E.Fridvalde — Andersone atgādināja, toreiz svētki sākās Inēsos, tad pievienojās Vecpiebalga, Jaunpiebalga, Zosēni. "Piebaldzēniem vienmēr bijusi lielmanība, gribējās, lai Piebalga lielāka," sacīja vecpiebaldzēniete. Diskusijas dalībnieki vērtēja, ka reformās robežas ir mainījušās un svarīgākais, vai šo pagastu cilvēki jūtas piederīgi Piebalgai. Kaimiņu pagastos ir tādas vērtības, tradīcijas, kādu nav piebaldzēniem. "Piebalgu nevar jāg vērst plašumā," uzsvēra jaunpiebaldzēniete, literatūrzinātniece Ausma Cimdiņa.

Kāds ir īsts piebaldzēns

Par to vairs nav jādiskutē, jo senākie ziņu avoti par piebaldzēniem — kolorītu latviešu etnisko grupu — rodami Johana Kristofa Broces zīmējumā (1797.g.) un mācītāja Karla Eduarda Napjerska pierakstos (1825.g.), ir gan pirmās brīvvalsts, gan neseni pētījumi, kāds izskatījās piebaldzēns. Vēsturnieks Edgars Žīgurs gan atgādināja, jau Eduardam Brenčēnam, meklējot Piebalgā "Mērnīku laiku" prototipu, nācies papulēties.

"Ja grib uzziņāt, kādi bija piebaldzēni, jālasa Kaudzītes," uzsvēra rakstniece Inguna Bauere.

■ IR DAUDZ, PAR KO RUNĀT. Piebaldzēniem — Ausmai Cimdiņai (no labās), Derekam Stīvenam Parsonam, Ilzei Skutkēvičiai, Edgaram Žīguram, Guntim Gailītim un Lainei Lapiņai — arī pēc diskusijas pārrunājamo tēmu netrūka.

Amatniecība — lepnums paaudzēs

Piebalga izsenis slavēta ar amatniecību. Arī tagad te ir talantīgi audēji, kokamatnieki, kuri turpina tradīcijas. D.Kupče un jaunpiebaldzēniete Vēsma Johansone pastāstīja par daudzajiem grāmātās apkopotajiem materiāliem. "Tikai jāturpina. Tik daudz audēju, ratiņu dreijeru nebija nevienā citā novadā," uzsvēra V.Johansone, bet D.Kupče atklāja, ka marta beigās Vecpiebalgā būs Piebalgā darinātu krēslu izstāde. Varēs iepazīt kokamatniecību, būs krēsli no muzejiem un privātkolekcijām.

"Vasarā rīkosim ekspedīciju uz kādām mājām Vecpiebalgā, kur saglabāti gan seni koka, gan tekstilizstrājumi. Tas materiāls pētījumam un grāmātai," stāstīja D.Kupče un piebilda, ka darāmā daudz, var izdarīt, tikai ne ar entuziasmu vien pietiek.

Runājot par amatniecību, celtiece un rakstniece Inguna Bauere atgādināja par celtniecības tradīcijām Piebalgā, kas ir atšķirīgas pat starp tuvējiem pagastiem. "Nozīmīgi Piebalgā bija krogi, kas mūsdienu izpratnē bija kā kultūras centri. Mums vēl ir saglabājušies Sila, Garais un Skrāģu krogs," stāstīja mākslinieks, jaunpiebaldzēns Ainārs Sils, bet E.Žīgurs atgādināja, ka vairs palicis tikai pāris pakavveida riju un ka ne mazāk interesanti ir mājvārdi, procesi, kā veidojušies māju puduri.

Tradīcijas cauri laikiem

Par kora, teātra spēlēšanas tradīcijām Piebalgā ir daudz pētījumu. Jaunpiebaldzēniete Aija Sila atgādināja, ka ir apkopotas tautasdziesmas, kādas dziedātas Piebalgā. "Nav nevienas Ziemassvētku dziesmas, bet Jāņu, ir dar-

ba, daudz arī dzērājdziesmu, kas liecina par krogu kultūru," teica A.Sila, bet vecpiebaldzēniete Līva Grudule piebilda, ka piebaldzēniem vajadzētu iemācīties dziedāt "Brūklenāju" Piebalgas melodiju.

Zosēnietis, Skrāģu kroga saimnieks Guntis Gailītis atgādināja par pirmajiem Dziesmu svētkiem, kur piedalījās ne tikai koris no Piebalgas, bet piebaldzēni bija arī starp rīkotājiem. Sarunā radās ideja, ka pirms Dziesmu svētkiem piebaldzēni Latviešu biedrības namā Rīgā varētu sarīkot pasākumu, lai atgādinātu gan par Piebalgu, gan piebaldzēniem.

Noteikti kā vērtība un atšķirīgais ir piebaldzēnu izloksne. "Latvijā top pētījums par izloksniem un dialektiem, un tajā būs ietverta arī piebaldzēnu izloksne, tiks pētīta tās savdabība mūsdienās. Valoda, vietvārdi, uzvārdi, vārdi raksturo piebaldzēnus," pastāstīja A.Cimdiņa un atgādināja par Piebalgā dzimušajiem grāmātniekiem.

Diemžēl maz ir saglabājušās ziņas par piebaldzēnu ticējumiem, rituāliem. "Senākās tradīcijas ietekmēja hernhūtieši, tās pastūma malā, jo negāja kopā ar viņu filozofiju," skaidroja E.Žīgurs, un diskusijas dalībnieki atzina, ka šajā virzienā daudz pētāma.

Izglītība un diže piebaldzēni

Piebalga pamatoti tiek dēvēta par novadu, no kura nāk gaišie prāti. "Viņu ir tik daudz. Un par cik daudziem pat nezinām," uzsvēra L.Grudule un bilda, ka, runājot par dižajiem piebaldzēniem, uzreiz jārunā par izglītību.

"Identitāte, piederība veidojas vidē. Tas nevar notikt citur, ja bērns neiet vietējā skolā. Aizejot mācīties citur, identitātes veidošanās tiek izjaukta," atgādināja E.Žīgurs. Vecpiebaldzēniete Daiga Šatrovska uzsvēra, ka zi-

nātniski pierādīts, ja gribi saglabāt kādas vietas identitāti, nacionālo piederību, bērnam iespējami ilgāk jādzīvo dzimtajā vidē: "Sāk iet skolā prom no pagasta, bet mēs gaidām, ka viņš te kādreiz atgriezīsies un turpinās tradīcijas. Tā nenotiks, viņš tiek izrauts no vides, un tā viņam ne ar ko nesaisās." Savukārt zosēnietis, Skrāģu kroga saimnieks Guntis Gailītis puda pārliecību, ka jābūt kaut kam, kas cilvēku pievelk dzimtajai vietai, kam tādām, ar ko tā viņam saistās.

"Nebūs skolu, nebūs tādas kultūrtelpas, par ko runājam," uzsvēra A.Sils, bet jaunpiebaldzēniete Ieva Damroze atzina, ka ir jādomā, kā skolā stāstīt par Piebalgu, tās tradīcijām, vērtībām. Izskanēja ierosinājums, ka novada programmā "Skolas soma" varētu būt par Piebalgu. "Kur piebaldzēni guva impulsu izglītībai? Jāpapēta arī prese, ko piebaldzēni savulaik abonēja," rosināja G.Gailītis.

Skolu tīkla reorganizācija tika minēta kā viens no apdraudējumiem Piebalgas kultūrtelpas pastāvēšanai. Tas cieši saistīts ar demogrāfisko situāciju.

Ne visu uzskaitīt

Vairāk nekā divu stundu garajā diskusijā tika gūts priekšstats par Piebalgas vērtībām. Tām, kas veido Latvijā atšķirīgo kultūrtelpu. Par ne mazāk svarīgām tika atzītas arī meteoroloģiskās īpatnības un meteoroloģijas vēsture, Piebalgas ainavas, jēra zupa un alus darīšana, maizes cepšana, kapsētu tradīcijas, pazīstami sporta un kultūras notikumi, muzicēšana, instrumentu izgatavošana, hernhūtiešu kustība un vēl citas vērtības.

"Mani uztrauc, ka cilvēki šodien jūtas diezgan nomākti. Tas saistās gan ar karu, gan garo ziemu. Cik aktīvi būsim, tas atkarīgs no pašiem, jo gaismas nesējs neatbrauks," atzina E.Fridvalde — Andersone. Bet A.Eglīšs — Eglītis vērtēja, ka diskusija bijusi ļoti vērtīga, piebildzams: "Tagad jāapkopo ieteikumi, tad tiksīmies atkal. Lai ierakstītu Piebalgas kultūrtelpu nemateriālā mantojuma sarakstā vajadzīga kopienas piekrišana." □

Lappusi sagatavoja
SARMĪTE FELDMANE

Projektu finansē
Mediju atbalsta fonds
no Latvijas valsts
budžeta līdzekļiem

MAF
Mediju atbalsta fonds

Mediju atbalsta fonda ieguldījums no
Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.
Par saturu atbild projekta īstenotājs
izdevniecība SIA "Cēsu Druva".